

ISSUE 9 | SEPTEMBER 2013 | ISSN 2219-746X

THE ADVANCED
SCIENCE
OPEN ACCESS JOURNAL

<i>Sh. Taylakova</i> Internet as a Means of Mass Media in Uzbekistan and Formation of Spirituality of Youth on its Basis	60
<i>U. Nasritdinova</i> Test Results of Classic Statistic Measure and Analyse Theory	63
<i>G. Nazirova</i> Pedagogical Skill of Educators of Preschool Educational Institutions in Working with Parents	68
<i>S. Sysoeva</i> Interactive Technologies in Adult Education	71
<i>G. Kushakova</i> History of Development the Concept of Formation of Tolerant Thinking of Youth	79
<i>J. Asamatdinova</i> Theoretical-Pedagogical Bases of Moral and Aesthetic Education of the Teenagers	83
<i>A. Nurmanov</i> Development of Communicative Culture of Students	89
<i>N. Isakulova</i> The Problems of Giving Ecological Upbringing (Education)	93

THE PROBLEMS OF GIVING ECOLOGICAL UPBRINGING (EDUCATION)

N. Isakulova

Uzbekistan State Institute of Arts and Culture, Uzbekistan
uzdsmi_info@edu.uz

Abstract. The article is analyzed the problems of giving ecological upbringing. So ecological educations were developed in intersubject correlation and the essence of ecological education was described. Ecological education in the process of the teaching exact subjects, natural subjects, social-humanitarian subjects and practically methodical recommendations with the relationship on the base of ecological education. The science is the main power in development of the society. In the process of the formation of integration and interdisciplinary particularity reflects in the following: at studying the universe – notions moving the science, in sciences the notion is explained as a reason of one science is a reason in shaping of the other science, a science is defined on miscellaneous levels, a science is defined on the order of nature. In process of formation importance of a relationship among sciences consists. (136 words)

Key words: ecology, ecological education, intersubject ecological education.

Development of science and technique is intensified in persisting time. While tuning interaction and relationship between nature and society, such ecological problems have appeared, that investigation of which is considered as an actual subject of our epoch. Upbringing the ecological ethics in educational processes became an imperative necessity.

The majority of scholars researched scientifically-researching work devoted to the problem of upbringing ecological ethics in pupils. In this research work following circumstances are studied:

- ecological education in the process of the teaching exact subjects
- ecological education in the process of teaching natural subjects;
- ecological education in process of teaching social-humanitarian subjects;
- practically methodical recommendations with the relationship on the base of ecological education.

A. M. Hojamberdiev analyzed the problems of the ecological education while studying exact subjects. He stated his own findings on using the ecological sciences in the lessons of mathematics (Ispolzovaniye ekologicheskix znaniy uchashixsya srednix obsheobrazovatelnix shkol v protsesse obucheniya matematike: Avtoref. dis. ... kand. ped. nauk., 1984). In his research work N. N. Karpova analyzed ecological culture in seniors in the decision of the ecological problems (Formirovaniye ekologicheskoy otvetstvennosti tarshklassnikov v xode resheniya ekologo-prikladnix zadach: Avtoref. dis. ... kand. ped. nauk., 2005).

At studying natural sciences problems of the ecological education are analysed in the research works of O. O. Turdikulov (Ekologicheskoye obrazovaniye uchashixsya v protsesse izucheniya predmetov estestvennonauchnogo sikla (fizicheskiye aspekti ekologicheskogo obrazovaniya): Avtoref. dis. ... dok. ped. nauk, 1982), Sh. Avazov (Qishloq maktablari yuqori sinf o'quvchilarini o'lkashunoslik faoliyati jarayonida ekologik tarbiyalash: Avtoref. dis. ... ped. fan. nom., 1993), M. M. Ibodullaeva (Estetiko-ekologicheskoye oshirishi va oshirish usullari: Avtoref. dis. ... dok. ped. nauk, 1995), I. Sh. Ismatov (O'quvchilarda atrof-muhitga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish norganik kimyo ta'limi misolida): Dis. ... ped. fan. nom., 2006), T. Abdiyeva (Formirovaniye tvorcheskoy otvetstvennosti uchashixsya v protsesse samostoyatelnix rabot ekologicheskogo soderjaniya pri izuchenii botaniki: Avtoref. dis. ... dok. ped. nauk, 1998) and T. V. Kucher (Ekologicheskoye obrazovaniye uchashixsya v obuchenii biologiyasi: Avtoref. dis. ... dok. ped. nauk, 1990).

N. U. Nishonova (Umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarining ekologik madaniyatini shakllantirish: Avtoref. dis. ... ped. fan. nom., 2001) and D. V. Dorzhova (Soderjaniye filologicheskix dissiplin kak faktor formirovaniya ekologicheskoy kulturi uchashixsya osnovnoy shkoli: Dis. ... kand. ped. nauk., 2004) analyzed solving ecological problems in teaching social-humanitarian sciences in their works.

We shall analyse the recommendations of scientists on cause of interdisciplinary relationship on base of ecological education (the consciousness, education, culture, and thinking). Yu. G. Mahmudov, X. B. Norbo'tayev (O'lka ekologiyasining fizik- biologik jadvali va unga qo'yiladigan didaktik talablar: Metodik qo'llanma, 2008), M. K. Muhlibaev (Maktab o'quvchilariga fizikani mehnat ta'limi bilan bog'lab ekologik bilim berishning metodik asoslari: Dis. ... ped. fan. nom., 2003) entered the studies on this subject.

In present-day day to interest learner in the base of science is a didactic process, requires from teacher greater pedagogical and psychological knowledge, skills and qualification in teaching processes. On this cause French philosopher Rhenium Dekart said "All sciences bound with each other so strongly, it is better to study them together, than apart" (Haqiqat manzaralari: 96 mumtoz faylasuf, 2010, p. 255). But English philosopher William Occam confirmed "Though any science is occurred from studying one subject inherently there is no science which studies one subject. On my opinion, there exists the science about notion defining these separate subjects" (Haqiqat manzaralari: 96 mumtoz faylasuf, 2010, p. 219).

The science is the main power in development of the society. In the process of the formation of integration and interdisciplinary particularity reflects in the following:

- at studying the universe – notions moving the science that is to say at studying nature physics, chemistry biology and other sciences come to motion. And these sciences provide other science move. There is no limit to such chain motion. The motion of the science is produced on the base of wholeness in integrations.

- in sciences the notion is explained as a reason of one science is a reason in shaping of the other science Reason to integrations is doesn't form the science, but the association of the science.

- a science is defined on miscellaneous levels. For instance, different sciences vary by being more or less originality and essentiality or efficiency. The wholeness is considered as an important level in integration.

- a science is defined on the order of nature. That is to say science subdivides into groups at studying natural social and technical base. The most attention is paid to the wholeness of the sciences in integrations.

In process of formation importance of a relationship among sciences consists of following:

- there is no optimal in the organization of teaching processes.
- set problem is studied with the relationship of several sciences;
- the theme of the lesson is studied under the relationship of several subjects;
- assists several sciences in subject of the lesson;
- the interesting side of the lesson increases;
- the range of information of the which is listener gained in one lesson enlarges;
- the chance of the conclusion on miscellaneous science is formed;
- independent way of thinking is actualized;

Using relationship of the sciences in ecological upbringing in the process of the education increase efficiency of the education. The purpose of forming the interdisciplinary ecological education is to analyze and study the relations between nature and its elements. The problems of interdisciplinary ecological education are reflected in the following:

1. Studying the relation between society, nature and man.
2. Studying interdisciplinary ecological condition of present day.
3. Insensibility of the person on attitude of the nature and its analyses.
4. The fortification of the feeling love on attitude of the nature in pupils.

Essence of teaching ecological ethics is analyzed on the base of the state education standard, curriculum and programs, process of the education, skill of the teacher and methods. Upbringing interdisciplinary ecological ethics is realized on following directions:

- interdisciplinary analyses of ecological education;
- studying themes containing ecological ethics;
- interdisciplinary and interclass relationship;
- studying formulation of ecological education in the subjects;
- mastering the subject science in direction with simplicities on difficulties.
- reveal the scientific tasks when forming ecological upbringing;
- organize the classroom and outdoor lessons of interdisciplinary relationship
- consider a teacher's capacity and responsibilities while organizing the lesson.

The Social norm on attitudes of the man-nature. Use results of sciences and new technology in favour of person and its well-being is an important factor of the development. Such situations meets On this cause, what pertain with contempt to law of the nature, use natural valuables by profligacy and others. Such situations show that ecological education in folk not so simply. Follows to bring up ecological ethics in them.

The Natural norms on attitude of the person-nature. The reason to all these different ecological problems and breach of the ecological balance is new scientific discoveries and inventions, technology and inclination of the person to the nature.

The Gradual reduction of flora and fauna, increasing of the average terrestrial temperature, process contamination ambiances with the technology and home refuse is an effect relations person to nature. The nature answers in this way too.

In the process of the lesson to enter form ecological education in pupils. In this process follows to form the lesson an interdisciplinary ecological direction. In interdisciplinary lesson pupils get the theoretical knowledge, practical skill and qualifications referring to ecological ethics.

The purpose and essence of an ecological lesson can be educational, disciplinary and developing. The purpose of it is interdisciplinary explanation to the pupils the ecological education. The Teachers must organize the lessons so that pupils know how to interface newly mastered material with earlier gained. The teacher must lead the lesson by untraditional way of the education. Using practical methods as tale, conversation with demonstration of visual aids and experience provide the quality of the lesson.

Reference list

1. Abdiyeva O.T. Formirovaniye tvorcheskoy aktivnosti uchashixsya v protsesse samostoyatelnix rabot ekologicheskogo soderjaniya pri izuchenii botaniki: Dis...kand.ped.nauk. – Tashkent: NamGU, 1998. – 142 s.
2. Avazov S. H. Qishloq maktablari yuqori sinf o'quvchilarini o'lkashunoslik faoliyati jarayonida ekologik tarbiyalash: Avtoref. dis. ... ped. fan. nom. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPI, 1993. – 19 b.
3. Dorjova V. D. Soderjaniye filologicheskix dissiplin kak faktor formirovaniya ekologicheskoy kulturi uchashixsya osnovnoy shkoli: Dis. ... kand. ped. nauk. – Ulan-Ude, 2004. – 186 s.
4. Ibadullayeva M.M. Estetiko-ekologicheskoye vospitaniye podrostkov na fakultativnix zanyatiyax po izucheniyu jivotnogo mira Uzbekistana: Dis. ... kand.ped.nauk. – Tashkent: TGPI im. Nizami, 1995. – 280 s.
5. Ismatov I. Sh. O'quvchilarda atrof-muhitga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish (anorganik kimyo ta'limi misolida): Dis. ... ped. fan. nom. – Toshkent: T. N. Qori-Niyoziy nomidagi O'zPFITI, 2006. – 308 b.
6. Karpova N. N. Formirovaniye ekologicheskoy otvetstvennosti starsheklassnikov v xode resheniya ekologo-prikladnix zadach: Avtoref. dis. ... kand. ped. nauk. – Volgograd: Vol GPU, 2005. – 32 s.
7. Kucher T. V. Ekologicheskoye obrazovaniye uchashixsya v obuchenii geografii. – Moskva: Prosvesheniye, 1990. – 127 s.
8. Mahmudov Y. G., Norbo'tayev X. B. O'lka ekologiyasining fizik- biologik jadvali va unga qo'yiladigan didaktik talablar. Metodik qo'llanma. – Toshkent: Fan, 2008. – 28 b.
9. Muxliboyev M. Q. Maktab o'quvchilariga fizikani mehnat ta'limi bilan bog'lab ekologik bilim berishning metodik asoslari: Dis. ... ped. fan. nom. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2003. – 139 b.
10. Nishonova N. O'. Umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarining ekologik madaniyatini shakllantirish: Avtoref. dis. ... ped. fan. nom. – Toshkent, 2001. – 22 b.
11. Turdikulov E. A. Ekologicheskoye obrazovaniye uchashixsya v protsesse izucheniya predmetov yestestvennonauchnogo sikla (fizicheskoye aspekti ekologicheskogo obrazovaniya): Avtoref. dis. ... dok. ped. nauk. – Moskva: 1982. – 38 s.
12. Hodjamberdiyev A. Sh. Ispolzovaniye ekologicheskix znaniy uchashixsya srednix obsheobrazovatelnix shkol v protsesse obucheniya matematike: Avtoref. dis. ... kand. ped. nauk. – Moskva: APN SSSR NII soderjaniya i metodov obucheniya, 1984. – 17 s.
13. Haqiqat manzaralari. 96 mumtoz faylasuf. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010. – 371 b.

ISSN 2091-5594

UZLUKSIZ TA'LIM

ILMIY-USLUBIY JURNAL

№ 5

Тошкент — 2013

ТАЪЛИМ МАЗМУНИ УЗЛУКСИЗЛИГИ

- 3 **Қ.Т.Олимов, А.А.Алимов, А.Т.Алимов**
Узлуксиз таълим тизимида ёшларни билим эгаллашга қизиқтириш масалалари
- 8 **Ш.Юнусова**
Ўқувчиларда умумўқув кўникмаларини ривожлантириш узвийлигини таъминлаш
- 15 **У.Хонкулов**
Узлуксиз таълимда стохастика элементларини ўқитишни самарали ташкил этишнинг баъзи масалалари
- 19 **Г.Шамсиева**
Jismoniy harakatli mashqlarni uzluksiz amalga oshirishning o'ziga xos jihatlari
- 23 **С.Джумаева**
Узлуксиз таълим тизимида педагогик низолар ва уларни бартараф этиш йўллари
- 27 **Н.Аҳмедова, Ф.Ҳамраев**
Муסיқа ўқитувчиларининг касбий маҳоратини оширишда «Шашмақом»нинг узлуксиз имитацион моделидан фойдаланиш
- 35 **Н.Исақилова**
Ўқувчиларда миллий-маданий меросга онд тушунчаларни шакллантириш
- 40 **Н.П.Кашипов**
Мактабларда узлуксиз тасвирий санъат таълимини модернизациялашнинг педагогик принциплари ва ижтимоий омиллари
- 44 **Г.Қурбонова**
Ижтимоий-ҳуқуқий омилларнинг шахс фаолиятидаги ўрни
- 47 **О.У.Шаропов**
Узлуксиз таълим тизимида педагогик тестшуносликнинг дидактик муаммолари
- 51 **М.Абдуллаева, Х.Исақова**
Болада эстетик тасаввурни шакллантиришда ота-она ва тарбиячи фаолияти уйғунлигини таъминлаш
- 54 **Р.Х.Джурев, И.В.Афанасьева**
К вопросу об интеллектуализации системы образования
- 61 **А.Х.Махмудов, Н.Х.Махмудова**
Реализация преемственности формирования аспектов ИКТ-компетентности в системе «Колледж-ВУЗ»

УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА МЕДИАТАЪЛИМ: МУАММОЛАР ВА ЕЧИМЛАР

- 67 **Н.И.Тайлақов, М.Усмонов**
Узлуксиз таълим жараёнида инновацион технологиялардан фойдаланишнинг аҳамияти
- 71 **Н.Рустамова**
Медиа таълимнинг ривожланиш тарихи ва узлуксиз таълимда қўлланиш имкониятлари

МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ

- 77 **Д.Бабаева, М.Собирова**
Тарбияда мактабгача таълим, мактаб, маҳалла ва онла ҳамкорлиги
- 82 **Р.Орипова**
Муסיқий таълим-тарбия узлуксизлигини таъминлашда ўқитувчи ва ўқувчи ҳамкорлиги масалалари
- 87 **Г.Наркабиллова**
Роль факультативных занятий в формировании культуры общения учащейся молодежи в непрерывном образовании

КАСБГА ЙЎНАЛТИРИШ ВА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТ

- 93 **Ш.Қ.Мардонов, А.Т.Нурманов, У.А.Жаббаров**
Узлуксиз таълим тизимида бўлажак ўқитувчиларни самарали мулоқотга тайёрлаш мезонлари
- 97 **Г.Н.Ибрагимова**
Бўлажак ўқитувчиларда интеллектуал ижодкорлик кўникмаларини шакллантириш
- 101 **Х.М.Тожибоева, И.И.Тўйчиева**
Узлуксиз педагогик таълимни ташкил этишда ўқувчи-талаба шахсини тадқиқ қилиш
- 105 **Г.З.Зиявитдинова**
Болаларда ёш даврлари бўйича мотивларнинг шаклланиши ва ривожланиши
- 110 **Н.Ж.Сагиндикова**
Узлуксиз таълим жараёнида ўқувчиларда масъулият ҳиссини шакллантириш
- 113 **Б.Р.Джурева, А.П.Сулайманов**
Художественно-педагогические знания воспитателей ДОУ и учителей начальных классов
- 117 **Н.Т.Норкулова**
Роль мотива аффилиации как фактора развития учащихся в образовательном процессе

ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ЎҚИТИШ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ

- 124 **Д.Сафарова, И.Рустамов**
Хорижий тилларни ўрганишга ноанъанавий ёндашув самарадорлик омили сифатида

ЎҚУВЧИЛАРДА МИЛЛИЙ-МАДАНИЙ МЕРОСГА ОИД ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Н.Ж.ИСАКУЛОВА,

п.ф.д., Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти
«Педагогика ва психология» кафедраси доценти в.б.

Мазкур мақолада ўқув фанларини ўқитиш жараёнида ўқувчиларда номоддий маданий меросга оид тушунчаларни шакллантириш имкониятлари юзасидан қисқача маълумот берилган.

Таянч иборалар: номоддий маданий мерос, номоддий маданий меросга оид тушунчалар, номоддий маданий меросга оид тушунчаларни шакллантириш имкониятлари.

In article the analyzes of opportunities of forming at pupils concepts of intangible cultural heritage of the process of teaching subjects.

Key words: intangible cultural heritage, the concept of intangible cultural heritage, the possibility of creating the concept of intangible cultural heritage.

В статье представлен анализ возможностей формирования у учащихся понятия нематериального культурного наследия в процессе преподавания предметов.

Ключевые слова: нематериальное культурное наследие, понятия нематериального культурного наследия, возможности формирования понятия нематериального культурного наследия.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг фан, таълим ва маданият масалалари билан шуғулланувчи ЮНЕСКО ташкилоти ташаббуси билан турли халқларда турлича номланадиган номоддий маданий мерос ва унинг муҳофазаси масалалари таҳлил қилина бошланди.

Номоддий маданий меросни муҳофаза қилиш бўйича Конвенцияни амалга ошириш бўйича оператив йўриқномада иштирокчи давлатлар барча воситаларни ишга солган ҳолда, таълим ва ахборот дастурлари, шунингдек, салоҳиятни ошириш тадбирлари ва билимни тарғиб этишнинг норасмий воситалари (Конвенциянинг 14(а)-моддаси) орқали номоддий маданий мероснинг тан олиншини таъминлашга ҳаркат қилмоқдалар. Иштирокчи давлатлар, асосан, қуйидаги мақсадларга йўналтирилган чора ва сиёсатларни амалга оширишга ундамоқда:

а) номоддий маданий мерос(НММ)нинг ролини бирлаштириш ва маданиятлараро мулоқот воситаси сифатида илгари суриш, миллий тилларни (шевёларни) кiritиш учун кўптилли таълимни илгари суриш;

б) маҳаллий ўзига хосликларга мослаштирилган ҳолда, дарсларда номоддий маданий мерос тўғрисида дарслик ва қўлланмалар, CD дисклар, видеолар, бадий фильмлар кўринишида мос ўқитиш ва тайёрлаш материалларини ишлаб чиқиш;

в) ўқитувчиларнинг номоддий маданий мерос ҳақида билим беришга оид салоҳиятларини ошириш, ушбу мақсадда қўлланма ва йўриқномалар ишлаб чиқиш;

г) ота-оналарни номоддий маданий меросни ўқитиш бўйича мавзулар ва модуллар таклиф этишга жалб қилиш;

д) таълим дастурларини ишлаб чиқишга амалий фаолият олиб борувчилар НММ эгаларини жалб қилиш;

е) ёшларни ўз ҳамжамиятларида номоддий маданий мерос тўғрисида маълум йиғиш ва уни тарғиб қилишга жалб этиш;

ё) номоддий маданий меросни норасмий тарғиб қилиш бўйича билим ва малакалар қадрини ошириш;

ж) амалий услублар, ўйинлар, уйда дарс ўтиш ва устоз-шогирдлик каби шакллардан фойдаланган ҳолда номоддий маданий меросни тажрибадан ўтказиш;

з) ёзги тренинг, очиқ эшиклар куни, ташрифлар, расм ва видео мусобақалар маданий мерос саёҳатлари, табиат ҳудудларига ва мавжудлиги номоддий маданий меросни акс этиришда муҳим ҳисобланган хотира майдонларига саёҳат уюштириш

и) университетларда номоддий маданий мерос бўйича фанлараро илмий-техник ўқишларни, шунингдек, тадқиқот методологиялари тараққиётини қўллаб-қувватлаш

й) ёшларга номоддий маданий мероснинг қадрини хусусида маълумот бериш оқали касбий профессионал йўналиш бериш;

к) ёшларнинг шахсий ва касбий ривожланишида номоддий маданий меросни аҳамиятини тушунтириш;

л) ҳамжамиятлар, гуруҳлар ва алоҳида шахсларни номоддий маданий мерос билан боғлиқ кичик бизнесни бошқаришга тайёрлаш.

Маълумки, номоддий маданий мерос қуйидаги йўналишларда намоён бўлади:

а) ўзликни намоён этишнинг оғзаки анъаналари ва шакллари;

б) ижро санъати;

в) жамиятнинг урф-одатлари, маросимлари, байрамлари;

г) коинотга оид билим ва урф-одатлар;

д) анъанавий ҳунармандчилик билан боғлиқ билим ва кўникмалар [3; 22-23].

Халқ оғзаки ижоди *ўзликни намоён қилишнинг оғзаки анъана ва шакллари*ни таъкидлаш топтириш манбаидир. Бўрон, ер қимирлаши, сув тошқини, сел каби ғайритабиий кўринган кучларга қарши курашиш истаги мифларни вужудга келтирган. Масала “Жамшид ҳақидаги миф” бунга мисол бўла олади [1;48]. Осмон, ер, сув пирлари(маккил)нинг ғаройиб ишлари, ёвузлик яратувчи руҳлар билан эзгулик яратувчи руҳлар ўртасидаги доимий тўқнашувлар, ер юзида одамнинг пайдо бўлиши, нарса ва ҳодисаларга тааллуқли белгиларнинг пайдо бўлиш сабаблари, табу (таъқиқ) билан боғлиқ ажайиб ва ғаройиб воқеалар афсоналар тематикасини ташкил этади.

Ривоятларда тарихий воқеа-ҳодисалар, айрим шахслар билан боғлиқ бўлган воқеалар, кишилар турмуши, географик жойлар – саҳро, кўл, чўл, денгиз, шаҳар, қишлоқ, қалъа, сарой ва бошқаларнинг барпо бўлиши ҳамда вайрон бўлиши ҳақида ҳикоят қилинади [1. – Б. 179]. Масалан, “Тўмарис”, “Широқ”, “Спитамен” ва бошқалар.

Эртақларда жонсиз нарсалар жонлантирилади. Ер, сув, тош, тоғлар тилга кири

исонлар билан ўзаро муносабатда бўлади. Масалан, “Оч бўри”, “Хўроз билан тулки”, “Лтин тарвуз”, “Подачининг қизи” каби эртақлар ўқувчида табиатга оқилона муносабати тарбиялайди, яъни эртақлар ўқувчини “яхшиликка етаклайди” [1;187-215].

Достонда қаҳрамонлик, мардлик, ватанпарварлик, турли элат ва халқларнинг яродарлиги билан биргаликда табиат манзаралари, қиру адир, чўлу биёбонлар, имлик ва ҳайвонот олами тасвирланади [1;227-267].

Умумий ўрта таълим мактабларининг амалиётида қуйидаги шакллар асосида ўқувчида номоддий маданий меросга оид тушунчаларни шакллантириш амалга оширилади:

а) ўқув дастурлари ва дарсликларда номоддий маданий меросга оид тушунчаларни ифодаловчи маърифий билимларни ошириш;

б) тегишли ҳудудларда маърифий ва тренинг дастурларини ишлаб чиқиш;

в) номоддий маданий меросни муҳофаза қилиш бўйича тарбиявий тадбирларни олиб бериш;

г) номоддий маданий меросни муҳофаза қилишга қаратилган таълим воситаларидан фойдаланиш кабилар.

Халқаро конвенция талаблари асосида тузилган таълим дастурлари ўқувчиларга номоддий маданий мерос ҳақида тарбиявий жиҳатдан тўғри йўналиш бериш имкониятини яратди. Натижада унинг мазмуни ва моҳияти, жамият тараққиётидаги ўрни ҳиссида ўқувчиларнинг хабардорлик даражаси ортади.

Ўқув мисоллари ва табиий кузатувларни қўллаб-қувватлаш ва ушбу маълумотларни тарғиб қилиш асосида номоддий маданий меросга оид тушунчаларни шакллантириш схемаси қуйидаги 1-расмда ўз ифодасини топган:

1-расм. Умумий ўрта таълим ўқув фанларида номоддий маданий меросга оид тушунчаларни шакллантириш схемаси.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 222-сонли (2010 йил 7 октябрь) “2010—2020 йилларда номоддий маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш, асраш, тарғиб қилиш ва улардан фойдаланиш давлат дастурини тасдиқлаш тўғрисида”ги қарорида “номоддий маданий меросни ўрганиш масалаларини олий таълим ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларининг тегишли фанлар ўқув дастурларига киритиш, қўлланмалар тайёрлаш ва чоп этиш” вазифасининг белгилаб берилгани ўқув режа, дастур ва қўлланмалар асосида номоддий маданий меросни ўрганиш масалалари таълим жараёнига жорий этилади. Коллеж, лицей ва олий таълим муассасаларида номоддий маданий мерос ҳар томонлама чуқур ўрганилиши учун шароит яратилади.

Касб-хунар коллежларида дарс ўтиш шаклларида бири маъруза ҳисобланиб, улар бир неча турларга бўлинади: маълумотномали, муаммоли, кўрсатмали, икки кишилашиб ўтадиган маъруза, олдиндан камчиликлари режалаштирилган ва матбуот-конференцияли маърузалар [2; 27].

Тадқиқотчи З.Исмоилованинг машғулотлар ўтказишнинг асосий ташкилий шакли – маъруза ва унинг турлари юзасидан берилган маълумотларидан илмий тадқиқот жараёнида фойдаландик [2;27]. Яъни, номоддий маданий меросни ўрганишда маърузалар ва уларнинг турларидан фойдаланиш таркиби ишлаб чиқилди.

Коллежда *маълумотномали маърузалардан* фойдаланилади. Бундай маърузаларда номоддий маданий мерос таҳлил қилиниб, ҳар бир мавзу юзасидан номоддий маданий мероснинг аҳамияти ҳақида маълумотлар берилади.

Муаммоли маърузаларда фан ўқитувчиси ўқувчини ўқув жараёнига жалб этиш мақсадида НММга оид муаммоли вазиятлар ҳамда муаммоли масалалар ечишга эътибор қаратади. Ўқитувчи муаммоли маърузаларда муаммони ечиш учун олдиндан саволлар тайёрлаб, мунозарани бошлаб беради.

Юқорида қайд этилган маъруза турларидан, асосан, ижтимоий-гуманитар фанларда, маданият ва санъат коллежларида эса “Маданиятшунослик” фани ҳамда умум-касбий ва махсус (ихтисослик) фанларида фойдаланиш мумкин. Ижтимоий-гуманитар фанлардан эса “Шахс ва жамият”, “Маънавият асослари”, “Хуқуқшунослик”, “Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар” каби фанларда НММ тушунчаларини жорий этиш мақсадга мувофиқдир. Шу билан биргаликда номоддий маданий мероснинг ўрганилиши учун шароит яратиш мақсадида қуйидагиларни тавсия қиламиз:

1. Умумий ўрта таълим мактабларида ўқитиладиган ижтимоий фанлар ҳамда ўқув дастурларига киритиш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш ва жорий этиш.
2. Номоддий маданий мерос билан боғлиқ фанлардан машғулотлар олиб борувчи профессор-ўқитувчиларни зарур манбалар билан қуроллантириш.
3. Номоддий маданий меросни ўрганиш масалаларини тегишли фанлар ўқув

астурларига киритиш, қўлланмалар тайёрлаш ва чоп этиш.

4. Ёшларни номоддий маданий мерос бўйича материаллар тўплаш ва тарғибот шларига жалб этиш.

Хулоса қилиб айтганда, бой маданий меросимизнинг кенг тарғиб этилиши, шу ўл билан уларни сақлаб қолишга замин яратиш, дунё миқёсида қадимий миллий айрамларимизнинг кенг тарғиб этилишига эришиш, ёшларни Ватанимиз тарихи илан чуқур таништириш, ёш авлоднинг ҳар томонлама етук ва баркамол бўлиб, эяга етишига қўмаклашиш мақсадида номоддий маданий меросимиз намуналарини фойдаланиш, ўқув фанлари мазмунида номоддий маданий мерос тушунчаларини таҳлил этиб, уни амалиётга татбиқ этиш лозим.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Имомов К., Мирзаев Т., Саримсоқов Б., Сафаров О. Ўзбек халқ оғзаки поэтик коди. – Т.: Ўқитувчи, 1990. – 304 б.
2. Исмоилова З.К. Педагогикадан амалий машғулотлар. – Т.: Фан, 2001. – 159 б.
3. Номоддий маданий меросни муҳофаза қилиш бўйича Конвенцияни амалга ошириш бўйича оператив йўриқнома. – Т.: 2010. –33 б.
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 7 октябрь, 222-нли “2010—2020 йилларда номоддий маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш, асраш, тарғиб қилиш ва улардан фойдаланиш давлат дастурини тасдиқлаш врисиди”ги қарори.

Қалбнинг озиғи ва ҳаёт манбаи илму ҳикматдир. Ким илмни бой берган бўлса, инг қалби касалдир, у қалб ўлимга маҳкум, лекин буни ўзи сезмайди. Жарроҳ тифибемор кучли кўрқинч туфайли сезмагани каби, қалбнинг ҳам дунёга муҳаббат қўйиши ва у билан машғул бўлиб қолиши ундаги сезги ва қобилиятни йўқ қилади.

Имом Муҳаммад Ғаззолий

Тафаккурнинг ривожланиши илмга оид саволларнинг пайдо бўлиши ва уларнинг ечимини излаш билан бўлади.

Имом Муҳаммад Ғаззолий

Дил аҳли билан шерик бўл, қалбингни ойнадек тоза тут ҳамда дилинг ойнасини ўзлигингни кузатишдан эринма.

Ҳазрати Махдум Мавлоно Саъдуддин